

CRISI A UCRAÏNA

Com cal abordar la situació des de l'àmbit local?

Document actualitzat amb data: **08 de març de 2022**

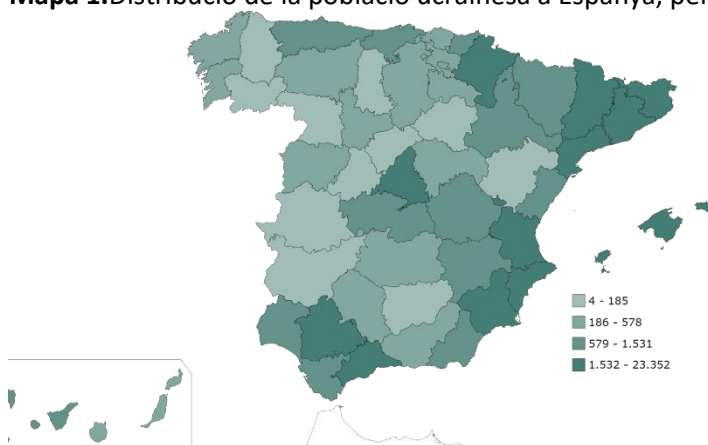
Context

El 24 de febrer la Federació de Rússia va iniciar una operació militar a Ucraïna que ja ha causat un [impacte significatiu a la vida i benestar de la infància i les seves famílies a tot el país](#). A mesura que s'intensifica el conflicte, també ho fan les necessitats de les nenes, els nens i les famílies. S'han danyat infraestructures essencials i els enfrontaments a la capital i a altres ciutats han generat por i pànic, el que ha dut moltes famílies a deixar casa seva i buscar protecció al metro i altres refugis. Aquesta situació ha portat també desenes de milers de famílies a desplaçar-se, fins i tot fora del país, cosa que ha augmentat dràsticament les necessitats humanitàries. La situació per als 7,5 milions de nens atrapats en el conflicte a Ucraïna empitjora cada minut que passa.

Davant d'aquest context de crisi, que a més evoluciona a gran velocitat i amb gran volatilitat, des d'UNICEF Espanya, volem donar algunes recomanacions per dissenyar una resposta i mecanismes d'acollida, des de l'àmbit local, amb enfocament de drets d'infància i on prevalguin la seguretat, la protecció i l'escolta activa dels nens, nenes i adolescents que arriben des d'Ucraïna.

En primer lloc, és important tenir algunes dades de context. Primer, la població de les parts en conflicte que viuen al nostre país.

Mapa 1. Distribució de la població ucraïnesa a Espanya, per províncies.

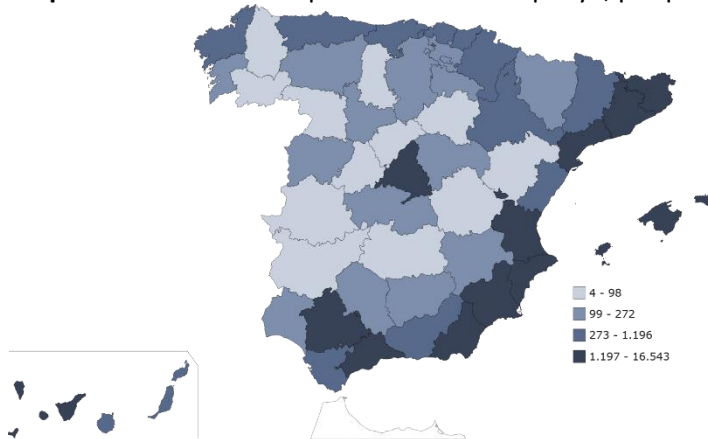

Font: INE Població estrangera per nacionalitat, províncies, sexe i any. Data de consulta 4 de març de 2022.

S'estima que a Espanya hi resideixen 112.034 persones provinents d'Ucraïna, un 57% dones i un 43% homes (INE, dades del 2021). Les províncies on més es troben localitzades són: Madrid (20,84%), Barcelona (11,77%), Alacant i Màlaga (10,27%), València (7,93%) i Múrcia (6,63%).

En aquesta emergència, i més quan fem referència a la convivència al territori, és important considerar la diàspora russa que viu també a Espanya: 79.485, un 66% dones i un 34% homes (INE, dades del 2021).

Mapa 2. Distribució de la població russa a Espanya, per províncies.

Font: INE Població estrangera per nacionalitat, províncies, sexe i any. Data de consulta 4 de març de 2022.

Com es pot veure als mapes 1 i 2, hi ha coincidència en la localització geogràfica d'aquestes dues poblacions a l'Estat espanyol. En el cas de les persones russes, viuen majoritàriament a les províncies següents: Alacant (20,81%), Barcelona (19,72%), Màlaga (9,29%), Girona (7,25%), València (6,30%), Madrid (5,93%) i Santa Cruz de Tenerife (4,41%).

Un segon aspecte fonamental que cal tenir en compte és l'estatus que tindran les persones refugiades d'Ucraïna que arribin al nostre país.

La Comissió Europea va aprovar el passat 2 de març de 2022 per primera vegada a la seva història, l'aplicació d'una [directiva de protecció internacional](#) que constata l'afluència massiva de persones desplaçades provinents d'Ucraïna (es contempla tant nacionals com persones residents al país, amb estatus de refugiat reconegut o amb residència legal així com les seves famílies), i els atorga una protecció temporal. Aquesta protecció temporal ha de permetre que les persones desplaçades gaudeixin de drets harmonitzats a tota la Unió, cosa que ha d'assegurar un nivell de protecció adequat. Això inclou un permís de residència, la possibilitat d'exercir activitats per compte d'altri i per compte propi, l'accés a un allotjament adequat, la necessària assistència social, mèdica o d'altres tipus i mitjans de subsistència. En el cas dels infants i adolescents no acompanyats, la protecció temporal els ha de permetre gaudir, a més, de tutela legal.

S'estima que la meitat dels ucraïnesos que arribin a la Unió Europea, beneficiant-se de l'exempció de l'obligació de visat per viatjar, es reuniran amb membres de la família o buscaran ocupació a la Unió, mentre que l'altra meitat podria sol·licitar protecció internacional. De moment, no se sap el nombre total d'arribades, ja que no s'ha donat una xifra oficial. A més, cal tenir en compte que hi ha entrades que es produeixen amb vehicles particulars a través de les fronteres terrestres.

D'altra banda, la major part d'aquestes persones, principalment dones i nens i nenes, es troben en aquests moments als països al voltant d'Ucraïna, com es pot veure en [aquest document d'ACNUR, actualitzat periòdicament](#). S'espera que aviat comencin a moure's pel territori europeu cap a altres països.

Les mesures incloses a la Directiva de protecció temporal i les mesures nacionals d'execució permetran als Estats membres el gestionar l'afluència de persones desplaçades de manera controlada i eficaç, respectant plenament els drets fonamentals i les obligacions internacionals. El Govern d'Espanya es troba ara definint l'operativa per a la posada en pràctica d'aquesta directiva.

Rol dels governs locals a l'acollida a nivell global

Les entitats locals són el lloc físic on arribaran les persones refugiades, a la recerca de seguretat i de restablir, en la mesura que sigui possible, la normalitat. Per això, és fonamental que tinguin accés a drets bàsics, com ara l'habitatge, l'educació o la sanitat. Les entitats locals, les administracions més properes als ciutadans, juguen un rol fonamental, especialment per garantir l'acolliment adequat de nens, nenes i adolescents, que en molts casos han vist les seves rutines, escola i amics, sobtadament alterats.

Per això, i tal com assenyala la [Federació Espanyola de Municipis i Províncies](#): “està col·laborant activament amb el Govern d'Espanya (...). En línia amb la Declaració Institucional que la FEMP va aprovar el passat dia 25 de febrer, en què s'indicava, al seu cinquè punt, que “Ens posem a disposició del Govern d'Espanya, amb tots els nostres mitjans, per col·laborar en qualsevol tipus de actuació humanitària i l'acolliment dels ciutadans d'Ucraïna que estan abandonant el país”.

La coordinació entre tots els nivells de l'administració de l'Estat està en procés de concreció, però les entitats locals poden començar a preparar dispositius d'acollida, realitzant accions com:

- Quantificar, a través del padró, **la població ucraïnesa resident al seu territori**. Això determinarà la probabilitat que aquestes persones siguin el punt de contacte que buscaran els refugiats per establir-se.
- Identificar les **agrupacions, les associacions o els comerciants** d'aquests països, que poden servir de punt de contacte, voluntaris, traductors i intermediaris.
- Elaborar **materials informatius** (ucraïnès/rus) de difusió i sensibilització, així com amb dades pràctiques sobre recursos disponibles i tràmits a realitzar.
- **Coordinar, amb les entitats voluntàries, moviments veïnals, i del tercer sector del municipi**. les ofertes i propostes de voluntariat, així com de les peticions de suport de la ciutadania.
- Promoure la **creació d'equips de mediadors culturals, i/o traductors**. En cas de comptar amb aquests equips, preparar un pla d'acció per fer una intervenció adequada a les noves arribades.
- Establir mecanismes perquè a l'**empadronar les famílies** que arriben puguin ser ateses pels serveis socials per tal de fer una valoració de la seva situació i necessitats (és previsible que moltes famílies siguin monomarentals): aprenentatge de l'idioma, escolaritat, assignació de metge de família i pediatre, ocupabilitat per a les persones adultes, tractaments mèdics, necessitats d'habitatge, etc.
- Promoure amb els **centres escolars, esportius, culturals i etc., l'assignació de places per als nens i nenes que arribin al territori**. Sensibilitzar i formar aquests professionals en enfocament de drets d'infància i protecció.

- Establir **mecanismes d'identificació, i si cal acompanyament**, amb les famílies ucraïneses, ja residents al seu territori, que es poden estar veient afectades perquè el fet que un membre de la seva família, majoritàriament homes, estiguin tornant a Ucraïna.
- Proveir l'atenció psicosocial necessària a les famílies que arribin, considerant una atenció específica i adaptada per als nens i nenes d'acord amb les seves necessitats idiomàtiques i culturals. Tenir en compte l'enfocament de gènere i de drets d'infants. Informar la ciutadania de manera oportuna i coordinada.
- **Informar adequadament sobre els processos d'acollida de nens i nenes no acompanyats.** És molt probable que el govern local i les entitats que treballen al municipi rebin consultes en relació a [processos d'acolliment de nens i nenes](#) que han arribat sols. En aquest sentit, i a fi d'assegurar la seva protecció adequada, evitar que la seva [vulnerabilitat pugui ser aprofitada](#), per exemple, per xarxes de tràfic, cal establir una resposta coordinada a aquests processos de consulta, utilitzant la informació de manera oportuna i adequada. A Espanya, la [competència en temes d'acollida la tenen les comunitats autònomes](#) en coordinació amb l'administració central de l'Estat i, per tant, qualsevol persona interessada per aquest o altres assumptes relacionats amb l'acolliment s'ha de dirigir a la conselleria de la seva Comunitat Autònoma encarregada de família, infància o assumptes socials. (En el cas de Catalunya, és el Departament de Drets Socials, a través de la secretaria d'Infància i la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència).

Com garantir els drets d'infants i adolescents a l'àmbit municipal?

1. Mantenir unides les famílies i reconèixer als infants un estatus jurídic

Facilitar a tots els nens i nenes refugiats i migrants, i als seus progenitors, l'accés al registre oficial com a residents de la ciutat o a la prova de residència per garantir l'accés als serveis i beneficis bàsics de la localitat.

2. Escolarització dels nens i nenes i accés a serveis bàsics

L'estat migratori d'un nen o nena mai no ha de ser un obstacle perquè accedeixi als serveis bàsics. S'ha de vetllar perquè tots els nens i nenes accedeixin de manera immediata i efectiva a una educació gratuïta i de qualitat, incloent-hi l'ensenyament primari, el secundari i l'educació superior, igual que oportunitats de formació professional. Per això, la coordinació interdepartamental i amb les comunitats autònomes és essencial per garantir una atenció individualitzada i interdisciplinària de nens i nenes, clau per al seu desenvolupament adequat.

Així mateix, els serveis locals han de respondre a les necessitats específiques de la infància migrant i refugiada i els seus progenitors: suport lingüístic, reconeixement de crèdits educatius i certificacions, informació sobre drets i serveis disponibles, etc. Es pot instar les universitats, les organitzacions no governamentals i els representants de l'àmbit empresarial perquè rebin als seus programes estudiants refugiats.

També cal que aquests nens i nenes tinguin accés immediat i efectiu als serveis locals de salut, com a atenció primària i preventiva, així com serveis de qualitat en matèria de desenvolupament del nen a la primera infància; per això, les targetes de serveis municipals són una bona manera d'accedir gratuïtament a una gran varietat de beneficis i serveis locals.

3. Protegir la infància en trànsit de la violència, abús i explotació

Els nens i nenes refugiats i migrants són extremadament vulnerables a la violència i a l'abús. Per protegir-los es proposen diverses mesures a nivell local: d'una banda, assegurar l'existència de normes sobre acolliment, atenció i protecció de la infància. De l'altra, capacitar els treballadors socials, membres de la policia, jutges, advocats, tutors, etc., en drets de la infància, i capacitar-los per detectar casos de tràfic, explotació, abús o violència.

Cal establir contacte amb els nens i nenes refugiats, i les seves famílies, i proporcionar-los informació, assessorament i assistència, bé a través de centres d'atenció integral o d'aliances amb organitzacions no governamentals locals, despatxos i associacions d'advocats, etc. A més, cal promoure entre les autoritats estatals la creació de més canals segurs i legals perquè els nens i nenes migrin i busquin refugi, incloent-hi la reunificació familiar, el reassentament i els visats per a estudiants.

4. Promoure entorns protectors: el municipi com a àmbit segur

Als municipis és fonamental que es promoguin uns entorns segurs i protectors amb la infància refugiada. Per això, entre d'altres cal assegurar que, en els dispositius d'acollida, tant d'emergència com a mig i llarg termini, es té en compte la perspectiva d'infància i s'estableixin els mecanismes per generar un entorn protector per als nens i les nenes que arriben (accés a serveis, però també a atenció psicosocial i activitats de lleure i joc, que contribueixin a la reconstrucció de les seves vides i a la superació del trauma), i a més, es fomenti la convivència, eviti la discriminació especialment en barris/zones on puguin conviure les dues nacionalitats en conflicte.

Un entorn segur i protector s'ha d'abordar a diferents nivells:

- **Físic.** Espais físics, accessibilitat, proximitat, entre altres aspectes, dels serveis cap a la infància.
- **Emocional.** Aquest aspecte és especialment rellevant en el cas de nens i nenes que poden haver patit algun tipus de trauma. Per això, és fonamental oferir recursos de salut mental, accés al lleure, joc i lleure, i la calidesa i decoració dels espais.
- **L'equip.** Professionals conscients. Els professionals que interactuïn amb els nens i les nenes han de tenir una formació adequada i una mirada respectuosa cap als nens i nenes, les seves històries i les seves diferents cultures.
- **Protagonisme i participació infantil.** És fonamental que en les intervencions amb la família, els professionals es dirigeixin als nens i nenes considerant la seva pròpia realitat i donant-li el seu propi protagonisme. Addicionalment, que es consideri la seva incorporació a espais de participació i als espais on puguin interaccionar amb altres nens i nenes, a més del centre educatiu.

5. Promoure mesures per combatre la xenofòbia i la marginació

La infància migrant i refugiada és sovint víctima de discriminació i xenofòbia, tant durant els seus viatges com a les seves destinacions finals, i les ciutats i comunitats poden fer molt per evitar-ho. Entre les mesures, es recomana tractar els nens migrants i desplaçats i les seves famílies com a ciutadans des del moment de la seva arribada per evitar l'estigmatització i l'aïllament, i també fomentar la solidaritat social, la confiança mútua i l'entesa, així com el diàleg diari entre els nens i els joves refugiats, migrants i desplaçats interns i els seus iguals locals.

És important crear espais on els nens, nenes i joves refugiats puguin participar activament – juntament amb nens i joves de la localitat i altres interessats locals – a la governança municipal i en els processos de presa de decisions. Des de les escoles cal aprofitar els programes d'educació sobre drets de la infància per promoure la inclusió a les comunitats.

Des del marc normatiu i jurídic, cal posar fi a la discriminació i a totes les pràctiques que criminalitzen la permanència de persones indocumentades a la ciutat.

Fomentar espais de convivència, no discriminació i cultura de pau serà especialment rellevant en aquells pobles o ciutats on la població ucraïnesa i russa coincideixin en l'espai, per evitar situacions de discriminació contra qualsevol d'elles.

Establir campanyes específiques de sensibilització, dotant la població d'informació adequada, afavorirà la importància d'una acollida real i sostenible posant el focus en la prevenció de qualsevol índex de xenofòbia i de problemes de convivència.

En relació amb les Ciutats Amigues de la Infància

[Ciutats Amigues de la Infància és una xarxa internacional](#) que en aquests moments ha de donar suport i solidaritat amb Ucraïna, un país que en forma part.

Abans del conflicte, [34 ciutats d'Ucraïna participaven a la iniciativa de Ciutats Amigues de la Infància \(CFCI\)](#). Dues d'elles van ser premiades als Cities Inspire Awards de 2019 ([Vinnitsia City](#)) i 2021 ([Lviv](#)). Aquestes ciutats, i els nens i nenes que hi viuen, es veuen ara directament afectats pel conflicte, i les necessitats humanitàries augmenten dia a dia. UNICEF, juntament amb els seus aliats, forma part de la resposta humanitària en curs a Ucraïna i segueix arribant als nens i famílies vulnerables afectats pel conflicte, i actualment està ampliant els seus esforços humanitaris per respondre a les necessitats creixents a tot el país. La col·laboració amb les autoritats locals, com la ciutat de Lviv, Ciutat Amiga de la Infància d'UNICEF, exerceix un paper important per respondre a la crisi i garantir que l'ajuda arribi als infants més vulnerables.

Al territori espanyol som 342 les Ciutats Amigues de la Infància, una xarxa d'entitats locals compromeses amb els drets de la infància, a qui la situació d'Ucraïna crida més que mai a solidaritzar-se amb les ciutats i la infància a Ucraïna.

Per això, els governs locals que formen part de la iniciativa Ciutats Amigues de la Infància, compten amb mecanismes de coordinació interna i externa. En aquests moments aquests mecanismes són imprescindibles per articular una resposta interdepartamental i adequada entre les diferents instàncies municipals i en coordinació amb comunitats autònomes i altres agents.

La taula de coordinació interna, conformada per diferents àrees del govern local, podrà accelerar la resposta i presa de decisions sobre els mecanismes d'acollida, apostant per una resposta multidisciplinària entre les diferents àrees.

D'altra banda, propiciar espais de coordinació externa, amb les entitats i els agents socials del municipi és clau per aplicar una resposta coordinada, evitar duplicitats i vetllar de manera integral pels drets humans i de la infància.

Tenir en compte el consell local de participació d'infància i adolescència és important per involucrar els nens i les nenes en els processos d'acollida. Les recomanacions per treballar específicament amb el consell local de participació són les següents:

- Informar els nens, nenes i adolescents de les actuacions previstes pel municipi quant a l'acollida de nens, nenes i famílies provinents d'Ucraïna.
- Coordinar amb els centres educatius la informació i/o activitats previstes per abordar aquesta situació.

- [Propiciar espais de reflexió sobre el conflicte](#), assegurant la importància de comptar amb informació fidedigna. Transmetre informació adaptada a l'edat; parar atenció a l'impacte de la situació als nens i nenes i als sentiments sobre el conflicte; tenir en compte si algun nen o nena requereix una atenció especial en cas de comptar amb algun conegut o familiar i buscar el recurs necessari per donar-li suport.
- Tenir en comptes les següents [claus educatives](#) per abordar la crisi d'Ucraïna amb els nens, nenes i adolescents del consell local de participació:
 - Tenir cura de la salut mental
 - Menys dades, més empatia i comprensió
 - Abordar el tema amb rapidesa
 - Abordar el tema amb discreció
 - Abordar el tema amb transparència
 - Controlar xafarderies i el bullying
- Garantir que els nens, les nenes i els adolescents poden reconèixer i combatre els possibles comportaments negatius, així com la xenofòbia, l'estigma i la discriminació.
- Propiciar espais específics perquè el grup valori el tipus d'accions que plantejarien com a mecanisme de suport al procés d'acollida.
- Donar suport al disseny de les accions que el grup consideri activar en aquest procés: campanyes de sensibilització, de comunicació, acompanyament a les accions que s'estiguin plantejant al municipi, plantejar propostes específiques per al govern municipal, etc.
- Si el grup així ho considera, establir xarxes de contacte amb entitats i agents socials al municipi involucrats en aquest procés per coordinar accions amb el grup.
- El grup pot tenir un rol específic en l'acompanyament als nens i nenes procedents d'Ucraïna, tant als seus respectius centres educatius i com a grup de participació, amb els recursos de suport adequats (valorar idioma, situacions individuals, etc.)